

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԹԵՈԴԻԿԻ

“ԱՄԵՆՈՒՆ ՏԱՐԵՅՈՅՅԸ”

1927

Ամենկենդի կամքի յամառութեամբ մը թէոդիկ մրցանքի ելաւ դարձեալ սրացող ժամանակին հետ, քան զնա փութալով ու փութացնելով իր «Ամենոն Տարեցոյցը»։ Հայն ալ անկասկած վարժ է տեսնելու հեղինակին այդ գործին մէջ միշտ լաւագոյն խնամք մը, քաջ փորձառութիւն մը տարեցոյցագրութեան առջն արուեստին բաղկացուցիչ մասերուն, այնպէս որ զեռ գիրքը չըացած կարելի է ըսել։ Բաւ է որ թէոդիկի տարեցոյց է դա։

Այս անգամ անիկա Բարիզ լոյս տեսած է «Մոսկա» տպարանէն. գեղակերտ ճակատը Երուսաղէմի հայկական խճանք կարին մանրանկարը կը ներկայացնէ։ Տարեցոյցին ստուարութիւնը՝ նուազ քան անցեալ տարուանը (1926ը 736 էջ, 1927ը 640 էջ), կը յիշեցնէ բնականաբար իր գոյութեան անցեալ 20 ամեակը՝ իր միւս ամէն առաւելութիւններովն հանդերձ։

Բայց և սա նոյնպէս հիացմունքով միայն կ'ողջունուի։ Չանազան մասերու մէջ դասաւորուած են նիւթերը առաւել կամ նուազ չափով։

ԳԻՏԱԿԱՆՆԵՐ և մէջ «Երկինք և Աստեղք» տիտղոսի մը տակ ինքը տարեցոյցագիրը կու տայ ընդարձակ ու խիտ տեղեկութիւն մը «անցիտաց անպէտ»՝ ղիցաբանական և աստղաբաշխական նիւթերու շուրջ։ հոն կը գտնենք «Փիլի մը դիցարանական» և «Աստղաբաշխութիւն» և «Համաստեղութիւն» և որ ըստ կարգին, և ամէնէն վերջը օգտակար քանի մը «Երկնագիտական» երկեր»։ Թէոդիկ զարդարած է այդ էջերը նիւթին պատկանող պատկերներով։

Յետոյ կան մեծանուն աստղաբաշխ Հերշելի և Տոմ վասգո տէ կամայի կենսագրականները։ Թ. Թ. Մանիսանեանէ հրմտալից գրութիւն մը՝ որ կը ցուցնէ թէ «Երկիրս Դելպիս լափեցին»։ Գեղամ Մ. Խանամիրեան յօդուած մ'ունի Ձինացուց վրայ, որոնց բարքն ու սովորոյթքը հետաքրքրական են։ «Ֆարքի և Ֆարքիի» տիտղոսի մը տակ Հրաշեայ Տէրոսկի կը ներկայացնէ մեծահռչակ հայազգի թահրապէյն, ու կու տայ այդ խորհրդաւոր արուեստին նկատմամբ ուշագրաւ ծանօթութիւններ։ Սեպուհ Ստեփանեան ջահեկան յօդուած մ'ունի «Անկարայի բիթրիկ այծ»՝ մասին. իսկ թէոդիկ խնամաւոր յաւելումը մը 1926-ին ներկայացուցած «Որքն ու իր բերքը» ընդարձակ գրութեան։ Այս անգամ իր ընթերցողը «Մրցաստանէն ներս» ալ մտցնելով՝ մէկ քանի պտղատու ծառերու վրայ օգտակար գրութիւններ կը հրամցնէ Հրանտ Տանձիկեանէ։

ՏՕՄԱՐԱՆԱՆԵՐ վերջ — ուր լոկ օրացոյցը կայ — ՋՈՒՐԱՎԱՆՈՐ կը յառաջէ՝ համով հոտով գրօսեցուցիչ մասերով։

Յետոյ ընտիր ուսումնասիրութիւն մը կը ներկայանայ Եփրոսի վրայ՝ ԱՇԽԱՐՀԱՊԱՆԱՆ, բաժնին տակ. հոն է կղզին իր ամբողջ անցեալովն ու ներկայով՝ տընտեսական, քաղաքական ու պատմական տեսակէտներով, իսկ ծանօթ բանասէր Ա. Ալպոյանեան մանրակրկիտ ուսումնասիրութեամբ մը կը ներկայացնէ ամբողջ «Եփրոսի քաղաք» և «Աստեղագիտութիւն» (էջ 210-239)։

ԳՐԱԿԱՆ բաժնին մէջ բանայ Եփրոսի կաթողիկոսն իր մէկ նամակով և ապա Եղիշէ Արք. Դուրեան կու տայ վիճի. Հիւկոյի «Եփրոս» չափական թարգմանութիւնը։ Տիգրան կամաւարականի և Դոն մեղի Բարձրոս» պատկերալից ու կրակոտ արձակ մեղք որ արատաւոր է իր ինչ ինչ յանդուգն արտայայտութիւններով։ Հակիրճ գրութեանը Տարեցոյցին կը մասնակցին հին և նոր հայ գործիչներէն Վ. Մալեգեան, Մինաս Չերազ,

Հայկանոյշ Մառք, Յովհաննէս Ասպետ, Ակնունի, Գիտակ, Ն. Պէշիկթաշլեան, Հր. Նազարեանց և այլք:

Բայց ամէնէն աւելի իբր իշխան կը փայլի այս բաժնին մէջ Հայ գրական աշխարհի այլևս ծանօթ անգղիացի երեսիլի ցերթողը Ջարլզ Գամմելլ՝ իր քաջընտիր թարգմանչին Հ. Ա. Ղազիկեանի միջոցաւ, որ մեր գրականութեան կ'ընծայէ ընդարձակ տաղ մը, «Գեղեցկութեան Յաղթանակը», կարելի է ըսել՝ փառաւոր քառասունդոնթիւն մը իր փառաւոր թարգմանութեամբ: Ճաշօթ է սակայն, որ ընդ մէջ ժԱ և ժԳ տուներուն՝ անուշադրութեամբ եղած մեծ ուստում մը՝ մէկ թափով իր հետ թոցուցեր տարեր է ամբողջ տուն մը, զոր թարգմանչէն առնելով կը ներկայացնենք հոս:

ԺԲ

Յաղթանակին վազեցէ՛ք Գեղեցկութեան. ծընաւ նէ, եւ ծընաւ Սէր, և Սէրն ինք Գեղեցկութեան է
[ծընունդ,
Անպէս ինչպէս իրիկունն առաւօտէն կը ծընի,
եւ թռչուններն ու ծաղկունք կը ծնին վայրի
[անտառէն:
Չեղան երբեք հրապոյրներ այնքան գողտրիկ ու
[սիրուն
ինչպէս Գեղինն՝ երբ ցաթեց, քան երբոր Սէր
[ժպտեցաւ
'Խուսոյց Յաւերժ Հարսներուն բանալ փղոս.
[կրեայ թռչուններն,
եւ հրահանգեց հովիւներն անոնց շուպի շը.
[նորհներն՝:

Կառվարենց ոտանաւոր մը կու տայ
Լըզոնդ տը Լիլէ — «Սպանակի վարդերը» —
բայց առաջին տողին անգամաւ տուրիւնը չըլլալի՛ք բան.

Սպանակի վարդերն իրենց պատեանին մէջ
[մամոռո՞ւ...:

1. ԺԲ-ը փոխել ժԳ-ի, Ը տան մէջ տող 6. Զգալութիւններ ուղղել Զգալութիւններ. և ի՞նչ տան մէջ տող 6. ողբիկանեմ՝ ուղղել ողբիկանեմ:

2. Շեշտն աւ իրենն է:

Հանգուցեալ Սմբատ Դաւթեան ունի Ա. Մ. Գարազաշեանէ անտիպ նամակ մը «Կրօնք և բարոյական» վերնագրով: Արամ Երեմեան «Ժողովրդական Գրականութիւն» կը հրատարակէ երկու փոքրիկ եզական երգեր. 1°. Երևանու երգը. 2°. Ջէհունիի երգը: Կառավարենց այս անգամ կը ներկայանայ իմաստագեղ ու ներդաշնակ երեսակ ցերթուածներով: Սիրուն է Համաստեղի «Երբ այն օրերուն երախայ էիր» ցերթուածիկը, իսկ անդին Օշական կը դասախօսէ «Փաստոս Բիւզանդ» յի վրայ. ախորժով կը կարդացուի նաև Լևոն Բաշալեանի «Լստառ»:

Թէոդիկ կարևոր ու բաւական ընդարձակ բաժին մ'ընծայած է ԳեղԱՐՈՒՅՍՏԱԿԱՆԻՆ՝ կ'ընդառնեն անմիջապէս Ավագովսկիի հինգ ծովանկարներուն պատկերները. 1°. Գրչերային տեսարան-խրիմի ծովափը. 2°. Փանադիս կ'այրէ Թուրք նաւատորմը. 3°. Հոմերոսի զարդը. 4°. Սունիոն գիշեր ատեն. 5°. Յունական ծովափ: Մանրակրկիտ ու գնահատելի ուսումնասիրութիւն մ'է «Պարբ», ուր զրիշը թէոդիկ կը ցրցրէ զանազան ազգերու քով անոր ունեցած հնախօսական ու պատմական անցեալն ու ներկան (էջ 376-394): Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է Միսրոպ Եպս. Նշանեանի գրութիւնը «Երաստգիւմի Հայկ. Խճանկար»ին վրայ, ինչ որ զարդարած է — ինչպէս ըսինք — ներկայ Տարեցոյցին ճակատը. Հայկական Հնախօսութեան պատկանող արժէքաւոր յօդուած մ'է ան:

Հետզհետէ կու գան կարգ մը դերասաններու և արուեստագէտներու նուիրուած էջեր ու զանազան դերեր պատկերացող հետաքրքրական նկարներ: Այս կարգէն խիստ շահեկան է արծաթագործ Նիկողայոս Ճիզմէնեանի ձեռակերտներու նուրբներու ցանկ մը եզակի նկարներ, ինչպէս նաև Վաղինակ Յովսէփեանի կողմանէ պարսիկ երաժիշտ Դարուշ Խանի մասին տրուած հակիրճ ծանօթագրութիւնը:

Թէոդիկ կ'ուզէ որ այս անգամ բացառաբար հանդիպինք նաև Յանժոյսի Գր.

Բաթնի տիտղոսի մը, ստոկ ընծայելու համար մեզի վ. Թէքէնեանի և Ռ. Որբերեանի զոյգ թերթուածներն ու հաստ մ'ալ արծակ գրութիւն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ բաժինը նախ արդի Հայ Եկեղեցականութեան ընդհանուր ցանկն է որ կու տայ: Բանասիրական լուրջ յօդուած մը Բարգէն Եպս. է՝ կը ներկայացընէ պատմական տուեալներով «Լուսափայլ» թերթը: Այլին կամ Այլերու ծագման կարգ մը պատմական տեղեկութիւններու ամփոփ ու շահեկան դասաւորումն է ան, անոր լուսանկարներով զարդարուած (էջ 489-501): Յովակիմ Քն. Բարսեղեան Հայ ժողովուրդը շահագրգռող ծանօթութիւններ կու տայ «Հնդկա-Ջափանայ եկեղեցիներ» ու մասին: Ինչքան ցաւալի է կարդալ, որ 450-ի համեոյց այդ ամբողջ Հայ գաղութին մէջ 100էն աւելի անձինք օտարունակներու հետ ամուսնացած են, հայերէն գիտցողներն ալ ամօթ կը համարին եղբր անով խօսիլ...: Մեր Տարեցուցագրերը անտեղեկակ չպահելու համար իր ընթերցողը Հայաստանի վերջին միամիայ զործունէութեան՝ կը ներկայացնէ Լեոն Թիւթիւնճեանէ ընդարձակ տեղեկութիւն մը մեր Երկրին քաղաքական, շինարարական, տնտեսական ու կրօնական կեանքին նկատմամբ (510-538): Ուշագրաւ է նախին շրջաններու պատկանող Հայաստանի Ոստիկաններու կարեւոր ցուցակը, զոր կու տայ Կ. Յ. Բասմաշեան: Դուրեան պատերիւրքէ վերջ, որ ունի «Ակնարկ մը Հիւս Հայ Կարգաւորներու գոյութեան վրայ», կայ «Մարդագործ Հայոց մէջ» տիտղոսով համառօտ տեսութիւն մը: Նոյնպէս արժէքաւոր է Գուրգէն Տէր Վարդանեանի «Մարդագործ» ուսումնասիրութիւնը:

Վերջընթեր բաժինն է ՅԱՅԿԱՆԻՐԱՅԸ, ուր նախ յառաջ կը բերէ «Միփրարեան տիտղոսը», ու միառախ թուելէ վերջ անցեալ տարւոյ Բազմ.ին մէջ ամփոփած մեր փաստերը՝ կը սրբազրէ իր Տփալտառին ծոցը պահուած արձագանգը, որ Վիեննական Հարց Յուշարձանէն հասեր էր. այսպէս կը փակէ իր խօսքը, թէ Միփրարեան

տիտղոսի գործածութեան անդրանկութեան իրաւունքը Ս. Ղազարու Հարց կը պատկանի: Յետոյ բաւական թուով ազգային մատենագիրներ, եկեղեցական և աշխարհական գործիչներ լիով ունին սեղմ ծանօթութիւններ իրենց կենսագրութեան ու գործունէութեան շուրջ:

«Ամենուն Տարեցուցը» կը փակուի ՄԱՀԱԳՐԱԿԱՆ բաժինով մը:

Մենք հոս մի միայն գլխաւորներն յիշեցինք. կարելի է մի առ մի թուել պատմական հատորին բոլոր մասերը, որոնցմէ ոչ մէկը զուրկ է շահեկանութենէ:

Ուրեմն կրնանք ըսել, թէ տղիկ իր ան. ծերանալի առուգութեամբ խլեց այս տարի ալ իր փայլուն յաղթանակը՝ Տարեցուցներու աշխարհին մէջ:

Հ. Ղ. ՏԱՅՆԱՆ

ՀԱՆԴԵՍ ՀԱՆԴԻՍԻՑ

ԱՐԱԳԱԾ

«Գրական, գեղարուեստական կիսամենայ» մը, հաւատարիմ իր նկարագրին և խոստման՝ կը բոլորէ անդրանիկ բեղուն տարի մը: Փարզահայ պարբերականներու զլուխ՝ ազգային լաւագոյն թերթերուն հետ կը մրցի. զրազէտներու պատկանելի խումբ մ'է. որ հետաքրքրական յօդուածներ կը հայթայթէ, որոնք ամէնքն ալ ախորժով և ոչ առանց օգտի կը կարդացուին. և այս՝ մեծագոյն խրախոյսն է հրատարակչներուն, և լաւագոյն փաստը՝ թէ Արագած իր առաջագիւր նպատակին կը հասնի:

Լաւագոյն յօդուածներ և ընտիր գործակիցներ իր շուրջն հաւաքել անշուշտ գործունեայ և ուղղամիտ խմբագիր մը կը մատնանէ. և Պ. Յ. Պօղոսեան զուրկ չէ այդ կրկին ձեռքբերէ. որով և Արագածի յօդուածագիրները յարաճուն վիճակի մէջ են, ինչպէս իր նիւթերը միշտ խաւով են և բաւական ընտիր. բացի Ս. Պօղոսեանի մէկ ծրարելի յօդուածէն «Քրիստոսի Նիզկաստան ճամբորդութիւնը» և ուրիշ մէկ երկու հատէ: